

скати.

Брайцуревский А.

Озу издала.
букварь.

Орнебург, 1925.

72 бет

بۇكىل جەنۇبىي جايلىرىغا بېرىلگەن!

494.342

Б 20

А. Байтурсун ۇلى. РК

اوقۇ قورالى

(قازاقچا ۋالبىا)

ДВЕТЬСУСКИ
ГРУЕТИСКИ
ДВЕТЬСУСКИ
ГРУЕТИСКИ
ДВЕТЬСУСКИ
ГРУЕТИСКИ

C.X.79

VI-1972

Qazaqstanın on qalası
memleket tilig
Hwa
atlası

C. X.

А. Байтурсунов.

ОКУ КОРАЛЫ
(БУКВАРЬ).

Издание 7-е.

Handwritten scribbles and stamps

Handwritten scribbles and stamps

ГОС. БИБЛИОТЕКА
КССР им. А. С. Пушкина

КИРГИЗСКОЕ
ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО.
Оренбург ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ 1925 г.

تارتشۇ.

بالالار! بۇل جۇل باسى دانالققا،
كەلگەنەر، تۇسب، بايقاب فارالق - تا!
بۇل جۇل مەن بارا جانقان اوزگدەي كۇب،
سولاردى كۆرە نۇرا فالالق - با!
دانالق اوچبەس جارق، كەتپەس بايلىق،
جۇرگدەر از دەب تاۋب آلالق - تا!

آ. ب.

PK

PK

19503

ГОС. БИБЛИОТЕКА
КазССР им. А. С. Пушкина
ИНВ. № 095560

۷۹۵

آ-ر-ز

آ	ا	آ	آ
ز	ر	ز	ر
آزار	آرا	آز	آر
آراز	آزا	آراز	آزار

آر، آرا، آراز، آرز، آزا، آزار، آراز

(*) بۇل ۱۷۳ حارفىدى بالالارغا اۆيۈرەتۈۋالغۇچى ئۆزلىكى ھەر بىرىن بولەك - بولەك بىر - بىر چاپىراق قاغازغا اۆلەكەن اەتەب جازۇ، سونان سوڭ «آ» دان باستاپ ھەر بىرىن بالالارغا بولەك - بولەك كۆرسەتۈۋالالار ھەر بىرىن جاڭگىلىمىتۇن بولۇپ بىلكەن سوڭ آلفباغا قارانب اوقىتۇ. بۇر مەن جازاتۇن اۆلەكەن تاقىتاي بولسا، ھەر بىرىن بولەك - بولەك تاقىتايغا جازب كۆرسەتسەدە بولادى.

لال

(*)

ا	آ	آلار	آر	زار
ل	لا	آرا	آرلا	زارلا
آل	آلا	آرال	آرلار	زارلار

آل، آلا، آلا، آر، آرا، آرال، آرلا، آرلار، آز،
آزا، آزار، زار، زارلا، زارلار.

(*) بۇل جەردە آيتۇكەرەك: كەي حارفدەر كەلسى جارفدەر مەن جالفاسادى
كەي حارفدەر جالفاسايدى دەپ. «آ»، «ر»، «ز» جالفاسايتۇن حارفدەر
«ل» جالفاساتۇن حارف. بۇغان حارف جالفاردا قۇيرىغن كەسب قسقارتامز.
مۇنان باسقا كەينىگى جالفاساتۇن حارفدەر تۇراسندا اوسىنى آيتارغا.

س س س

ساز	آل	آس
سازار	آلا	آسا
راس	آلاس	آسار
سارا	ساس	سال
آرلار	ساسا	ساللا
آرلاس	ساسار	ساللار

اس، آسا، آسار، آل، آلا، آلا، آلا، آلاس، آلاسا،
 آلاسا، ساز، سازار، سالار، سالسا، آزار، آزا.
 ساز آزا، آس آسار، آلا آلا، سالسا سالار، آزا
 آزار.

ت ت ت

تات	تار	آت
تاتار	تارا	آتا
سات	تارال	آتار
ساتار	تاس	تاز
آرتار	تاسا	تازا
تارتار	تاسار	تازار

تال، تالا، تالار، تالاس، تاس، تاسا، تاسالا، آرت،
تارت، سارت، آست، آستا، آستار، تاستا، تاستار، تازار،
تازارسا.

آت سات. تال تارت. آس آسات.
آت آلا. تاس تازا. آرال تار.
تاتار آت ساتار. سارت آلا.

(*)

و و

اول	سور	اور
اولار	سورا	اورا
اورلار	سورار	اورال
تور	زور	اوت
تورلا	زورلا	اوتا
تورلار	زورلار	اوتار

اور، اورتا، تور، تورتا، اوت، اوتاس. تول،
تولاس، اور، اورلاس، اوسال.

اوراز، اورار، اوراس، سولار، تولار، توزار.
آت اوزار. تور توزار. اورتا تولار. اولار
آرتار. اول تارتار. اوراز اوسال. اورال اورالار.

(*) «و» سوز باسندا كهلسه آلدننا ناياق قويلادى: بۇل ناياق او قلمايىدى:
سۇيەۋ بولۇپ، اۇچن قويلادى دەمەك كەرەك.

ز ن

سونا	نان	اون
سوفنار	نار	تون
اونان	نانار	زون
اونندان	سان	آنا
تونار	سانا	تانا
تونندان	سانار	سانا

آسان، آران، ناس، نار، آرناء، اورنا، اورا، آتان،
 اوتان، آرلان، آرزان، تارلان، زارلان، زورلان،
 سازان، تانا، تاتان، تازالان.

نان، آز، نار، زور، آتان، آرزان، اون، تانا، آت
 آزار، تون توزار، آسان آتار، آتانان نار زور، آساننان
 اوسان اوزار.

ق ق ق

قول	ساق	آق
قولا	ساقا	اوق
قولقا	ساقال	اوقا
قالا	قات	تاق
قالقا	قاتال	تاقا
قالقان	قاتار	تاقال

قاز، قازا، قازان، قازاق، قوس، قوسار، قوساق،
 قارال، قاتال، قاتار، قاراس، قارتا، قاسقا، تاسقا،
 آسقان، تاسقان، توقتا، نوقتا، سوق، سوقتا، تاقتا،
 تاراق، تالاق، قالاق.
 قار آق. قارت ساق. قازان قارا. قازاق توق.
 قوس آلاسا. قوناق قونار. آق قارا آرالاس. قازاق
 تاتار قارالاس.

ب د ب

بار	ساب	اوب
آلبار	سابا	اوبا
آزبار	سابان	اوبال
قان	بور	بال
قانبا	بورا	بالا
قانباس	بوران	بالالار

قاب، قاتار، قابان، آربا، بالتا، باتا، بوتا، بولات،
بوران، باس، بازار، قازار، باسقا، بوسقا، باتقان، باققان،
تابقان، آتقان، آققان، ساتقان، قاققان.

آت آلبار. نار بوتا. بولات بالتا. نان قالتا. قاربورار
بوران بولار. بوقان باقان آار. قوقال سابان سالار.

ق ق

آرۋ	تاۋ	اۋ
آزۋ	تاۋق	اۋا
تابۋ	باۋ	اۋار
تانۋ	باۋر	ساۋ
سالۋ	قاۋ	ساۋر
ساۋۋ	قاۋن	ساۋن

ساۋ، آساۋ، تاۋ، آتاۋ، قاراۋ، تاراۋ، اوتاۋ، اۋل
 آۋلاق، بارۋ، اورۋ، تورۋ، قازۋ، قوزۋ، قونۋ، قوسۋ.
 ساۋلىق - ساۋن. بالاۋ - آس. تاۋ تاراۋ. اۋل آلس.
 بالىق آۋلاۋ. اوراق اورۋ. آۋرۋ ات. آساۋ اتان.
 اق اوتاۋ. آسقار تاۋ. تال ساباۋ. سار قاۋن.

(*)

ف و

تۇر	بۇق	اۋر
تۇرا	بۇقا	اۋرا
تۇۋرا	قۇل	بۇر
قۇۋ	قۇلا	بۇرا
قۇۋان	قۇلان	سۇر
قۇۋات	قۇلن	سۇرا

اۋق، اۋل، اۋت، قۇر، قۇرا، قۇراۋ، بۇل، بۇلاق،
 بۇراۋ، سۇۋ، سۇۋر، سۇۋار، سۇۋات، سۇۋلق، بۇلق،
 بۇۋلق، بۇۋلاۋ، تۇۋلاۋ.
 بۇزق بۇزار. قۇلن تۇۋلار. قۇنان قۇلا. قۇۋلق
 سۇر. قۇراق قۇۋ. اوتن سۇۋ. تۇرا تۇر. تۇۋرا بۇر.
 قۇر اتقا قۇرق سال.
 قۇۋلققا تۇساۋ سال.

(*) «و» تۇۋراسىدا آيتقاندى مۇندادا آيتۇ كەرەك، ياغنى «ز» آلدندادا تاياق سۇبەۋ* اۋچن قوبىلادى دەپ.

ج ج ج

تاج	جول	جان
جات	جولا	جانا
جاتاق	جولاق	جانار
الجؤ	جول	جار
اولجا	جولقؤ	آجار
بولجا	جولقار	قاچار

جاز، جازا، جازؤ، جؤت، جؤرت، جؤرت، جورؤ،
 جاس، جاسا، جاساؤ، جول، جوتا، جوبا، جوسبار، جانجاق،
 جانتاق، جار جاق، جالتاق، جؤتار، جولقار.
 اوت جانار. آت جاتار. قار جوق. قانجار قارؤ. جاتقان
 جاتاق. جاتاق آتاق. جؤرت جاتقان. جانجاقدا اوت جوق.

چ چ چ

آچ	آلاج	آچۇ
آچا	الاجا	اۈچۇ
آچار	آراچا	چاچۇ
چال	قاچ	چورتان
چالا	قاچۇ	چولاق
چالاج	قاچان	چوچاق

چاق، چاق، جوق، جوق، جانا، چانا، جولاق، چولاق، جالا، چالا، آچا باقچا، آرچا، چوقچا، قۇلاج، قوچقار، چوچقا، اوچاق، چاچاق، قۇچاق.

آچۇ باس. چاچۇ چاچ. چولاق چاچ. جولاق آلاچا. چال چارچار. چابان آت. قارا چانا. اۈن قۇلاج آرقان. اۈن قۇچاق آرچا. بۇل اق چاباق، اول چورتان.

م م م

آلما	ماس	تام
آلماس	ماسا	تاما
آلماق	ماساق	تاماق
مۈز	مول	چام
مۈرت	مولا	چاما
مۈرات	مونچا	چامالا

مال، مالا، ماقال، تامر، تامز، قوم، قومان، قوماق،
 مارقا، مالتا، ماقتا، ماقبال، مارال، جۇمباق، جامان،
 زامان، سامال، قالام، قارماق، بارماق، ماسق قاس، تانس،
 مال آمان، ماس جامان، زامان تار، ماقتا جۇمباق،
 ماقبال قارا، ماقال سارا، چام جانار، بالق قارماق قابار.

دەدى

اىرم	آلتى	آرى
اىرس	آلتن	آرق
اىلاس	آلچى	قازى
جىرم	آلچن	قازق
چىلم	بالچى	قابى
جىلان	بالچق	قابق

تارى، تانى، سارى، تورى، قوزى، جلقى، جىلى،
جىر، جىرا، جىراۋ، جىراق، سىن، سىنا، سىناۋ، سىنىق، نىق،
نىسانا، قىن، قىنا، قىراۋ، تىماۋ، چىراق، چىنىق، چىنى،
سۇلى، جىلقىچى

جىلان جىلجىر. جىرم جىرق. قاتق آچچى. سۇۋ
تۇچچى. جۇقا قابق. جىلى قىمز. اىلاس اورن. سىنىق
قامت ات بۇزار. جامان قىلام قات بۇزار. جىرلى اىرم
قىلار، اىرمى قىرن قارار.

*) «ى دىگى جازىلاتۇن-دا، جازىلايتۇن-دا اورندارى بار. «ى» سوز باسندا كەلسە، آلتىنا سۇياۋ تاياق جازىلادى. اول سۇيەۋ تاياق سوز باسندا «ى» كەلگەن جەردە جازىلسادا، جازىلاسادا قوبىلادى «ى» اورنىنا اوقىلا-دى دەپ تۇسىندىرۋ كەرەك.

غ غ غ

آغا	چاغم	آلغر
آغار	ساغم	چالغر
آغاچ	ساغاق	جالغر
تاغا	آغن	آلغان
تاغار	آرغن	قالغان
تاغان	تارغل	جالغان

ارغۇ، قارغۇ، قالغۇ، آلغرت، سالغرت، قارغت،
 تاغان، تارغاق، قارغا، چاغالا، قزغچ، قاراغۇس، تاغى
 تاماغى، جاباغى. توغز، نىغز، ناغز.
 ات تاغالات! جورغا جورغالات! آغن سوۋ آغب
 جاتر. جالقاۋ جالغار. تالماچ تالغار. اوغان اون جاس،
 بۇغان توغز. اول اولاق، بۇل جازغچ. آناۋ آۋلغابارا
 جاتر. مىناۋ قالاغابارا جاتر.

د د

آلدى	دوغا	آدا
قالدى	دوغار	آدام
باردى	دوغاللا	آدال
بالداق	جلدا	آداس
بالدار	جلدار	آدم
ساندىق	جلدام	آدر

داق، دالا، دارا، دانا، دابىس دېس، ادىس.

قادام، قاداق، اوداق، قارنداس، قارنداق، قۇدا،

قۇداچا، قۇرداس، قۇنداق، قۇمداق.

آدر آدام. دابل جول. جلدام جازۇ. اولار آداس.

بۇلار قۇرداس. مالدى مالچى باغادى. بالاقارماق سالىدى.

آلتى بالق آلدى.

پ پ پ

پول	آرپا	آپ
پوت	پارا	آپا
تاریؤ	تاپال	آپان
آقپان	دوپ	اوپ
قاقپان	توپ	اوپا
بالاپان	توپر	اوپالا

آلاپ، دالاپ، چالاپ، قاپ، قاپچق، چاپ، چاپان، چاپراچ، چاپراق، سوپاق، سوقپاق، سورپا، اسپان، جالپاق، قالپاق، آپپاق، توپاس، تورپاق، اۇرپاق.

آققۇ آپپاق. چاپان چاپچاق. اسپان آچق. قورا باتپاق. جاس چاپراق. قاراتوپراق. اسپان آلس. قاپچاق. آلاسا. آرپا آستق. سورپا تاماق.

گىگىك

چاك	اوڭ	آڭ
چاڭى	اوڭى	آڭى
چاڭداق	اوڭدى	آڭغا
مۈڭ	سۈڭ	تاڭ
مۈڭدى	سۈڭى	تاڭى
مۈڭداس	سۈڭىغى	تاڭدا

اڭ - جڭ، مڭ، جاڭا، جاڭار، اوڭغاق، توڭغاق
چڭ، چىڭى، چڭدا، تڭ، تىڭى، تىڭدا، قاشباق جاڭغاق
قوڭ، قوڭر، قوڭز، دوڭز چاڭراق،
قاسقىر آڭ. دالا چاڭ بالا توڭدى. مانا اوڭدى. آت
ماڭقا. آسقى اوڭقا، چاپان جاڭا. اونڭ آتى اوڭغار. مۇنڭ
آتى مڭ جاسار.

پ پ ي

آيۇ	اوي	آي
بايۇ	اويلا	آيا
تايۇ	اويلان	آياز
قـي	بوي	تاي
قيسقى	بوييا	تايا
قيدىن	بويياق	تايپار

باي، ماي، چاي، جاي، بايقا، چايقا، آيقاي، قايقى
اويان، اوينا، اوينار، جي، جينا، جين، جىماق، قىماق،
قايسى، قاچى، آيتۇ، آيتاق، آىماق، تايلاق، تايغاق.
آي جارق. آياز موقتى. چاي سۇيق. قاچى قۇرال.
توغاي توغان جلقى. ساي مالغا سايا بولادى. قۇم
جىنىلب تاس بولماس. آيۇ آغاچ سايا لايدى

۶

و و

بوز	تون	اور
بوز	تون	اور
توز	جون	اون
تونوز	جون	اون
تور	سوز	اوڭ
تونوز	سوز	اوڭ

توس - ءتوس؛ تول - ءتول؛ بول - ءبول؛
 قامس اور. قامچى اور. تايىز اور. اور سۇۋات.
 اون آسقى. ءوس - ءاون. اوڭ آياق. جاقسى اوڭ.
 قۇبا جون. بارار ءجون. قولڭ سوز. راس ءسوز.
 بوز ات. آق ءبوز. قالڭ توز. چىغىغا ءتوز. تور باسقا،
 ءتور باسقا.

« بۇل جىڭچىكەك بەلكىمى دايەكچى. سوز آلدىندا دايەكچى تۇرسا، اول سوز دىڭ خازفەرى جىڭچىكە آبتىلادى دەپ بالالارغا تۇسىندىرەرگە كەرەك. »

ء ف

ء جۇرۇ	تۇر	اۋر
ء جۇزۇ	تۇر	ءاۋر
ءاوسۇ	تۇس	اۋن
ءاونۇ	ءتۇس	ءاۋن
ءسۈت	بۇر	تۇز
ءسۈرت	ءبۇر	ءتۇز

بۇرۇ-ءبۇرۇ؛ تۇرۇ-ءتۇرۇ؛ اۋرۇ-ءاۋرۇ.
 دۈبىدى اۋر. اوتىدى ءاۋر. آق اۋن. آچق ءاۋن.
 تۇز باسقا، ءتۇز باسقا. قاراڭغى ءتۇن. تال ءتۇس.
 اۋنامسىز ءتۇر. ءتۇرت ءتۇب آغاچ.

مالچى مال باغب ءجۇر. اون-اون ءجۇز بولادى.
 ماغان ءجۇرۇ اوڭاي، ءجۇزۇ قىين.

ءدى

ءان	ءجۇن	تورى
ءاينى	ءجونى	ءتورى
ءاس	ءسۇت	بوزى
ءاسى	ءسۇتى	ءبوزى
ءتس	ءتۇر	جونى
ءتسى	ءتۇرى	ءجونى

ءاينىم، ءاينىك، ءاسىم، ءاسىك، ءتسىم، ءتسىك.

آتىك تورى. ءاۋىدىك ءتورى. آتىك بوزى. ماتانىك
 ءبوزى. جونى سۇلۇۋ. ءجونى ءتۇزۇ ءجۇن قىمبات.
 ءسۇت آرزان. بويىۋ ءتۇرلى بولادى: ءتۇرپى ءبۇرلى
 بولادى. ءان تايىز. اول آغا، بۇل ءاينى بولادى. توغانىك
 ءتىلى بولادى.

آ ء

ءسان	ءتان	ءآن
ءسانم	ءتانم	ءآنم
ءسانڭ	ءتانڭ	ءآنڭ
ءسانى	ءتانى	ءآلى
ءساندەن	ءتاندەن	ءآلم
ءساندىڭز	ءتاندىڭز	ءآلك

ءدان، ءدام، ءمان، ءدال، ءدانم، ءدامم، ءمانم ءدانڭ،
ءدامڭ، ءمانڭ، ءماس، ءماسم، ءماسڭ، ءدارى، ءدارم،
ءدارڭ، ءدارىسى، ءمانسى، ءمانسىم، ءمانسى، ءبارى،
ءبارىم، ءبارىڭز، ءاندى، ءتاندى، ءساندى، ءداندى،
ءدامدى، ءالى، ءآبدان، ءآرمان.

۵ - ۵

مەندە	اەلەك	اەل
سەندە	اەرتە	اەر
تەرەك	اەزبە	اەز
جەردە	زەرلە	زەر
آۋە	بەرمە	بەر
آۋرە	جەمە	جەر

مەن، مەندە، مەنچە، اورە، تورە، اەس، اەسەر، چەچ،
 چەچە، چەچەن، دەم، دەمەش، بەت، بەس، اەب، تەب، توبەت،
 بۆتەن، تومەن، تەبىن، جەبىر، مەس، مەسەل، مەچەل، اەسەب،
 اەسەن، سەمسەر.

دەم آل. آتەنگا جەم آل. جەردە قار جۇقا. تەرەزە
 تەرلەب تۇر. ۶۰۷۷ جەتتى جىيرمى بىر. آلتى بەس اوتۇز.
 ۶ تورت جەردە تورتەۋ - نەچەۋ بولادى؟

ك ك ك

كەرەك	كەل	اەك
كەزەك	كەر	اەكى
تەرەك	كەز	بەك
بەكەر	كەك	بەكن
تۈركە	كەت	تەك
كۈركە	كەم	تەكە

اەلەك، اەسەك، تەزەك، كۈرك، كۈك، كارى.
 اەكى تەكە. جەتتى اەچكى. چەلەك ابدس. تەرەك
 آغاچ. اەسەك كۈلك. چەچەك آۋرۇ.
 كۈن چىقىدى. تۇمان سەرلىدى. آكەم كەنتكە كەتتى؛
 كەچكە كەلدى. سەر كە سەكەرەدى. كەلنچەك تەزەك
 تەرەدى. كىيەك اورغىيدى. تەكە قارغىيدى. كەمە جۈزەدى.
 كۈيكەنتاي اۇچادى. كەسەرتكە، جۈرغالايىدى.

گ گ گ

اە گە	جك	كوك
اە گەر	جىگى	كوگى
اە گن	تك	توك
چە گەر	تىگى	توگى
چە گن	اەك	تەك
چە گۆ	اە گۆ	تەگى

كوب جۇرگەن بىلمەس، كوب كورگەن بىلەر. ءتۇبى
 بىرگە تۇتبايدى، اەكسەك اەگن. ارچەرسن تەگن. بۇلگەن
 اەلدەن بۇلدىرگە آلماء. جۇرگەن آياققا جورگەم اىلنەدى.
 ەبر كورگەن ەبىلس، اەكى كورگەن تانس. كوردەم دەگەن
 كوب ءسوز. كورمەدم دەگەن ەبر ءسوز. توسەگىشە
 قاراب آياغىكى كوسل.

قازاق تىلىندەگى دىبىسداردىڭ تاڭبالاسى:

آ ب پ ت ج چ د ر ز س غ ق
ك گ ل م ن و ۋ ى ي ە .
داۋىستى دىبىسداردىڭ تاڭبالارى: آ و ۋ ى ە
داۋىسىز دىبىسداردىڭ تاڭبالارى: ب پ ت ج چ د
ر ز س غ ق ك گ ل م ن .
جارتى داۋىستى دىبىسداردىڭ تاڭبالارى: ۋ، ي .

دىبىسىز تاڭبالار: ا ء (ه) چىڭچىكەلك دايەكچىسى دەب آنلادى)
غ، ق-الغى جۇۋان آيتىلادى.
ك، گ، ە-الغى چىڭچىكە آيتىلادى.
باسقالارى جۇمىساق بەلگى تۇرماسا جۇۋان آيتىلىپ،
جۇمىساق بەلگى تۇرغاندە چىڭچىكە آيتىلادى.

تۇۋىسقان-تۇۋىغان، اىلىكتەس.

آتا، بابا، آكە، آتا، آجە، چەچە، آغا،
ءانى، آپا، قارنداس، جەڭگە، كەلن، قاين آتا،
قاين ەنە، قاين آغا، قاين ءانى، قاين بىكە، بالدز،
جەزدە، كۇيەۋ. باجا.

كېمىدەر.

چاپان، ارچك، تون، چەكپەن، بەچپەنت، تىماق، جالباغاي،
 قۇلاقچىن، بورك، تاقيا، جاۋلىق، اورامال، بوكباي،
 قامزول، چالبار، كويلەك، استان، اەتك، ەماس، كەبىس،
 بايپاق، چۇلغاۋ.

اوين-اوينچقدار.

جالاق، سوقرتەكە، جاسرنىباق، بالتام-تاب، مالىكە،
 توتاي، تاياق، آتباقل، قاقباقل، دوپ، آسقى، توپاي، لەك،
 جاق، آغزىباق، (جلماك) آق-سۇيەك، زىلداۋىق، چاتراچ،
 اورتەكە، قۇۋرچاق.

تاماقدار-سۇۋىسندار.

نان، اەت، تارى، سوك، قۇيماق، بورتپە، قۇرت،
 ارمچك، جەنت، مالتا، باۋرساق، جالپاق، نان، قۇۋرداق،
 سورپا، كوچە، قاتىق، آيران، ەسۇت، قىمز، ساۋمال، چاي،
 قانت، چالاپ، تومەرتقا.

دەنە مۇچەلەرى.

باس، مۆين، كەۋدە، قول، آياق، كوز، قۇلاق، مۇرن،
 آۋز، ماڭداي، اپىك، تىل، تىس، كوكىرەك، اوپە، باۋر،
 جۇرەك، قولقا، قارن، ارچەك، اۋل - تابار، بۇيەن، سان،
 جانباس، سىراق. باقاي، ەابىن، قار، بىلەك، ساۋساق،
 بارماق.

قۇلاق اەكەۋ، آۋز ەبر؛
 اول نە ەاۋچن بۇلاي؟
 كوپ تىڭداپ، آز سويلەۋگە
 جاراتلغان اول سولاي.

***

آۋز بىرەۋ، كوز اەكەۋ؛
 اول نە ەاۋچن بۇلاي؟
 كوپ كورب آز آيتۋغا
 جاراتلغان اول سولاي.

***

آۋز بىرەۋ، قول اەكەۋ؛
 اول نە ەاۋچن بۇلاي؟
 كوپ جۇمسچى، آز جەۋچى
 بولۇۋ ەاۋچن اول سولاي.

۶اۋي سايماندارى.

چاكراق، اۋۇق، كەرەگە، اەسك، بوساغا، تايانچ،
ماشدايچا، سىقرلاۋۇق، تابالدىرق، تۇندىك، اۋزىك،
دودەگە، تۇۋۇرلىق، ارگە، باقان، باس-قۇر، تاڭغۇچ، جەل-
باۋ، تۇندىك-باۋ، بەلدەۋ.

اىدىس - آياق.

قازان، تەگەنە، چارا، تاباق، آياق، توستاغان، كەسە،
چىنى-آياق، تاس-تاباق، قۇمان، چاينەك، چەلەك، كۇبى،
آستاۋ، سابىتى-آياق، ءچومچ، اوجاۋ، باقسراج، قاسق،
سابا، تۇرسىق، مەس، سۇيرەتبە، كۈنەك، قاۋغا، قاب،
آياق-قاب، باسپاق، دوربا، تالس، قورجن، اوچچونتاى.

مالدار آتى.

تۇيەلەر: بۇۋۇرا، آتان، لوك، نار، قوسپاق، انگەن،
قۇنازچا، بۇۋۇرچىن، تايلاق، بوتاس.
جىلقىلار: آيغىر، آت، بىيە، بەستى، دونەن، قۇنان.

تاي، قۇلن، بايتال، دونەجن-بايتال، قۇناجن-بايتال، ساۋرك، قۇۋلىق، بەدەش.

سەيىرلار: بۇقا، اوگز، قۇنان-اوگز، دونەن-اوگز، دونەجن-سەيىر، قۇناجن-سەيىر، قاچار، تايىنچا، بىزاۋ، تورپاق، باسباق.

قويلار: قوچقار، آزبان، ساۋلىق، تۇساق، اسەك، بويدا، توقتى، مارقا، قوزى.

اەچكىلەر: تەكە، سەركە، سەركەچ، تۇچا، چىبىچ، ابلاق.

آدام سويلەيدى. تۇيەبوزدايدى. جلقى كىسنىەيدى سەيىر موگنرەيدى. قوي مەن اەچكى ماگنرايدى. ەايت اۇرەدى. مەسقى مەياۋلايدى.

مالدان باسقا ەتورت آياقتىلار.

ەايت، مەسقى، تەچقان، كۇزەن، تەيىن، قارساق، بورسقى، قوس-آياق، آيۋ، جولبارس، آرىستان، كەيك، مارال، بۇغى، قۇلان، قۇلجا، بوكەن.

19503

PK

قۇسدار.

بۇركت، تۇيغىن، سۇڭقار، قارچىغا، قرغى،

ГОС. БИБЛИОТЕКА
Ка-ССР им. А. С. Пушкина
ИНВ. № 095560

ايتەلگى، ابلاچىن، تۇرمتاي، جاغالتاي، كۆيكەنتاي،
 بوكتەرگى، كەز-قۇيرىق، قۇلادىن، قارغا، تاغان، ساۋساقان،
 آققۇ، قاز، دۇۋاداق، ترنا، اۋيرەك، كوك - قۇتان،
 قرغاۋل، قاسقالداق، بەزگەلدەك، ۶چىل، بۇدەنە، بۇلدىرىق
 تورغاي، اۋكى، جاپالاق، بايغىز، كوكەك، كوگرچىن،
 قارلىغاچ، تارغاق، قىزغىچ، اوقىباق، ۶بر - قازان، چاغاللا،
 بالچىقى، جىلقىچى.

باقا - چايان .

جىلان، كەسرىكە، كۆل-باقا، قۇرباقا، تاسباقا.

قۇرت - قۇمىسقا.

قوگىز، بۇيى، چايان، كۆبەلەك، ماسا، چىمىن، چوگەي،
 سونا، بۇگەلەك، اورمەكچى، چەگرتكە، قۇرت، قۇمىسقا،
 آرا، اينەلك.

جەر تۇگىنىڭ آندارى.

آغاچدار : قاراغاي، قايىڭ، ائەمەن، تەرەك، قارا - آغاچ،
 چىدە، تال، جىڭغل، مويىل، توبىلغى، آرچا، ارغاي،
 سەكسەۋل، اۋچقات، ۶ايت-مۇرن، قاراغان.

ءچوب - چولەڭدەر: قامس، قوغا، قۇۋراي، آلابوتا،
 قارا - سورا، قاشباق، چاغىر، چىلىك، چوڭقۇما. بىدايق،
 كودە، سەلەۋ، تارلاۋ، بەتەگە، قارا - اولەڭ، قىياق،
 جانىتاق، اوچاغان، عىچى، بالدراغان، بايالىچ، ساسىر،
 كوكبەك، جۇۋسان، كىمىك - اوتى، قىمىزدىق، جۇۋا،
 بۇۋىلىق، قىرىق - بۇۋىن، قىنا، قاز - اوتى، قاز - قوغا،
 ماي - اولەڭ، آجىرىق، مىيا، اەسەك مىيا.

جەرءجۇزىنىڭ آتداری.

تاۋ، آدر، قر، جون، جوتا، ءدوڭ، توبە، تومپە،
 چوقى، قاباق، جار، اوي، جازق، دالا، ساي، جىرا،
 جىلغا، چىڭ، تومار، جارق، تەڭىز، كول، سور، اوزەن،
 اوزەك، قوپا، چۇڭقىر، قارا - سۇۋ، بۇلاق.

سان.

ءىر، اەكى، ءاۋچ، ءتورت، بەس، آلتى، جەتى،
 سەگىز، توغىز، اون، جەرما، اوتىز، قىرىق، اەلۋ، آلپىس،
 جەتتېس، سەكسەن، توقسان، ءجۇز مەڭ.

جاڭگىلچاچ.

قوسەت آتام اەت آساتار، اەت آساتسا بەس آساتار
(۶) اۈچ رەت چاپچاڭ آيتۇغا). باي تايقارباي، قويىڭدى
آقچاغلىغا جاي تايقارباي (مۇنى - دا).

جۇمباق.

آيدالادا آق ساندىق، آۋزى، مۇرنى جوق ساندىق.
قاتار-قاتارتاس قويدىم، جىرەن آتدى بوس قويدىم.
۶ اۋي آرتىندا بۇكرتەرەك، كۇرەسۇڭگە كىسى
كەرەك.

اەرتە تۇردىم، اەكى آير جولغا ۶ تۇسدىم. جالت -
جۇلت اەتەدى، جالماپ جۇتادى. ۶ تي دەسەم تىمەيدى،
تىمە دەسەم تىيەدى. اەرتە تۇردىم، آلب اۋردىم. قارا -
سىيرىم قاراب تۇر، قىزل سىيرىم جالاب تۇر. اەكى
آياغى بار؛ تالدىن تاياغى بار؛ آرقاسىندا قۇيرىغى بار؛
تورەدەن بۇيرىغى بار.

ماقالدار.

اوقۇ ۶ بىلىم آزىغى، ۶ بىلىم ارس قازىغى.

جاسگدا قالجك بولساڭ، اوسكندە مەلجك بولارسىن.
 اويناب سويلەسەڭدە، اويلاپ سويلە.
 آقل جاس اۇلاننان، جۇيرك تاي قۇناننان. ات
 بولار تاي ساياققا ءاۋير؛ ادام بولار بالاقوناققا ءاۋير.
 ءبىلىم جۇغدىسادى، ايرىس آۋىسادى.
 بىلەگى تولق ءبىردى جىغادى، ءبىلىمى تولق مەڭدى
 جىغادى. آچۇ كەلسە آىل كەتەر؛ آقل كۆب بولسا، آچۇ
 نە اەتەر؟

آقبا قۇلاققا آيتساڭ، آغب كەتەر، قۇيما قۇلاققا
 آيتساڭ قۇيب آلار.
 اەكبەي اەگن چىقباس؛ اۋيرەنبەي ءبىلىم جۇقباس.

ءبىزك ءاۋي.

ءبىزك ءاۋيدىڭ ادامى بەسەۋ: آكەم، آجەم، ءبىر آپا،
 ءبىر قارىنداسىم بار، آغا، ءانىم جوق. مەن توغزدامن؛
 آپام مەنەن ءتورت جاس اۋلىكەن: قارىنداسىم
 مەنەن اەكى جاس كەچى. آكەم ءتۈز چارۋاسىن
 استەيدى. آجەم مەنەن آپام ءاۋي چارۋاسىن

استەيدى . قارىنداسىم مەن اەكەۋمىز اوقۇ اۋيرەنب
 عجۇرمىز .

مەن قالاي اوقۇغا باردىم .

مەنىڭ ءآبىچ دەگەن قۇرداسىم بار اەدى . آكەسى
 اونى اوقۇغا بەردى . ەبر كۈنى اوينايىن دەپ باردىم .
 ءآبىچ كىتاب اوقىب اوتىراەكەن . تىگىداسام كىتابىندا :
 جۇمباق ، ماقال ، اولەڭ ، باسقادا جاقسى سوزدەر
 كوت اەكەن . اوقۇ اۋيرەنسەم مەندە سونداي اوقى
 اەدىم دەپ ، اويغا قالدىم . اۋىگە قايتىپ كەلدىم ؛ اوقۇغا
 يارامىن دەدىم ؛ آكەم مەن آجەم بۇل اويىمدى اۇناتىدى ؛
 اەرتەگىنە آكەم اوقۇغا آپارب بەردى .

اوتىرك اولەڭدەر .

ەبەرىدى باقا قىزىن كۈبەلەككە ؛
 جۇرىدى قارا چىپىن جەڭگەلككە ؛
 ەبر تۇۋن قۇمىرسقانڭ اۋستاب سويىب ،
 توي قىلىپ ، آت چاپتردى توڭرەككە ،

آيدادم جلقى قىلىپ اوتۇز تۇلكى،
 بۇرسقىدى اۇستاب منسىڭ آتدڭ مۇلكى.
 ارچىندە توب كىسىنىڭ جىغىپ كەتە،
 قىلدىڭ-غوي، اويىباي، قارساق مەنى كۇلكى!

**

كۇمسىدەن آق تىچقانغا تاغا قىلىم؛
 تەرىسىنەن كورتىچقاننىڭ جاغا قىلىم؛
 تەرسىن سارماساننىڭ جىرتىباي سويىپ،
 جىيىندىق اون بەس قارس سىبا قىلىم؛
 جىيىلىپ توغۇز جىگىت كوتەرە آلماي،
 قىلماسقا اەندى سىبا توبا قىلىم.

***

چىن اولەڭدەر.

بالالىق كۇي.

جاراتقان بارچامزدى آدام قىلىپ؛
 تۇۋغاندا تۇك بىلمەيتۇن نادان قىلىپ؛
 آلتى آيدا اەڭبە كىدەۋگە چاما كەلىپ،
 تالىپنىق جىل تولغاندا قاز-قاز تۇرىپ.

قاز تۇرب آياق باسدىق آپل-تاپل،
 ۋەتان ناچار، جوق ۋەسەبە ۋەس بەن آقل.
 آنادان ۋەمچەك ۋەمب ۋەتۇسن تانب،
 بايقادق اونان باسقا، كمدەر جاقن.
 ۋەتل چىقىدى كەلگەن كەزدە ۋەكى جاسقا؛
 قوسالماي ۋەسوزدى آيتالدىق باسقا-باسقا
 ۋەبىر قاسق، ۋەبىر توستاغان آرناب آلب،
 تالاسدىق ۋەل كەندەرمەن ارچەر آسقا.
 ۋەتورت، بەسە تالاب قلىدىق آسقى جىناب؛
 جۇگىردىك جالاڭ-آياق جاندى قىناب؛
 بوقتاسب، كورنەگەندى بوق بەن اتب،
 رەتەكە كىرە آلمادىق كەسى سىلاب.

قازاققا باسقا تىلدەن قاتسقان سوزدەر ۋە اۇچن
آلنغان دىبىس تاڭبالارى.

ح ح ح

اۋلغا حاجى كەلدى. حاتىدى حاجىگە تابىسو. حاسەن
حاكىمدەرگە آرز قىلىدى. حاكىمدەر حۇكم اەتسكەن.
حۇسايىن حۇكىمىنە رزا بولمايدى. باسباخانادا كىتابدار
باسىلادى. حۇت قىس آياغى. حامال جاز باسى. اۋرى
قاسق، اۋلت تەڭز، حالىق قۇرىدى دەمەڭز. قالادان
حارز قابار آلب كەلگەن كىسى بار. مال حايۋانىنان
آدام حايۋانى جامان. حۇلقى جامان مەن قۇدا بولما،
حامىتدۇڭ حالىن حاتىنان ەبلىدىم. حورلىقدا ەجۇر اەكەن.
مەن كەچە حايوان قالغان ەسىم بولدى. خايرچى حايىر
سۇراب اەل آقتايدى. حاتقا جازغان سوزگەنەن حاتا
تابدىم.

ف ف ف

ە آزل آفات كەلتىرەر. پاناسز بولسا، سايدان بەز؛
فايداسز بولسا بايدان بەز. بايدۇڭ ەسى
فارمان مەن، جوقدۇڭ ەسى دارمەن مەن. سار جەز-
دەن ساف آلتىدى آيرمايتۇن آدمدار تولب جاتر.
جافا چەگب، ەجاي جاتۇ. جاسقانچاقدۇڭ بەلگىسى

آچىغىب تۇلكى ءجۇردى جاپانداردا، تاماق از دەب جۇل
 چە كدى سافارلارغا. فاقردا - دا فاقربار - بارغا كوئىمىن
 بەر گىسىز؛ بايلاردا - دا بايلاربار - فاقرلارغا آلىغىسىز. فاسق
 آدمنان ساسق آدمداي جىيىر كەنەدى. جاغىفار جاناقتىكىنە
 كەلبىدى. قاغاز فابرىكىدە جاسالادى، فىكولى آدم - اوپلى
 آدم. دانا فارسى ءسوز.

آھىلاۋ، اۋۋىھىلەۋ قىنالىغاننىڭ بەل-گىسى. گاۋھار
 ءھام جۇھار - تاس آتداری. گاۋھار - فارسى ءسوزى،
 جاۋھار - آراب ءسوزى. فاهملى آدم - زەرەك آدم.
 جامان ءاۋىدىڭ ھاۋاسى آۋرىبولادى؛ جامان قالاچىنىڭ
 تۈيەسى جاۋز بولادى. ھەچدەن كەچ آرتق. اھر ءاسى
 آقلىغا اھرمەك، بوپىدى جەڭبەك؛ ءھار نارسەگە اوزنچە
 باھابەرمەك. قامارمان دەگەن باترىبولغان. جامال جاھتتەنب
 اوقب ءجۇر. ءھار كىمنىڭ آقلى - فاراساتى ءھار ءتۇرلى
 بولادى. ءھار ءزاھاردىڭ ءاوز باسقىمىسى بولادى. بازار
 بايدى ھامان بازاردا كورەم. مالدىڭ باھاسى سول
 بىلەتۇن چىغار.

ش ش ش

شام شاھاری اھسكى قالا . ءتۇرلى ءدارىنىڭ ۶ ارچۇ
 شارتى ءتۇرلى بولادى. آرابچا شارغ، شارق دەگەن
 آيتىۋى اوقساس اھكى ءسوز بار: شارغ، ءدن ماغانادا
 آيتىلادى؛ شارق كۇن چىغس دەگەن ءسوز. قىمىزدا
 كۈب دەرتكە شىفا بولاتۇن حاسىيەت بار.

شاراف دەگەن-دە شارىف دەگەن-دە كىسى آتدارى
 بولادى؛ شارىفا دەگەن آيەل آتى-دا بولادى. قازاقدىڭ
 ساباز دەگەن ءسوزى فارسنىڭ شاھباز دەگەن سوزىنەن
 چىققان. بۇرنىغى زاماندا شاھى-بۇرقى دەگەن ديۋانا
 بولغان. نەكە قىغاننان كەين ارچەتۇن سۇۋ ءشاربات دەپ
 آتالادى. چاقسىدان شارافات، جاماننان كەسەفات دەگەن
 ءسوز ماقال بولغان. بايمۇرات، كەمگە استەدنىڭ شافاغات؟

آدام آندارى:

ادركەك آندارى: اسمایل، اسقاق، جاقب، جۇسب،
 جۇنس، مۇسا، آرۇن، جاقىيا، آيسا (غایسا)، اومار،
 جافار، قامزا، اوسپان، آسان (خاسەن)، اۇسەن،
 (خۇساین)، لۇقبان، آبدراحمان، آبدىكارم، آبدلده،
 سالاھەتدین، سادرەتدین، جامالەتدین، كامالەتدین.
 ناسرەتدین.

آیدل آندارى: زەینەب، آجار، اۇرقىيا، مۇ-
 گۇلسم، زىلىقا، باتىما، آیچا، سالىقا، قامىدا، قادیچا،
 جامیلا، قالىما، نازىپا، چاریپا، مالیکە، رازیا، قاتیرا.
ھائىرە

كۇننك آندارى:

سەمبى

جەكسەمبى

دۇيسەمبى

سەيسەمبى

سارسەمبى

بەيسەمبى

جۇما

جۇلدىز آندارى

رومچا	آرابچا
يانۋار	ءدالۋ
فەۋرال	حوت
مارت	حامال
آپرەل	ءساۋر
ماي	جاۋزا
ءايۇن	ساراتان
ءايۇل	آسەت
آۋغۇست	سۇنبىلە
سەنتابر	مىزان
اوكتابر	آقراپ
نويابر	قاۋس
دەكابىر	جەددى

قازاقچا آي آندارى

اوتامالى، ءساۋر، ماي-جاز آيلارى، جاز توقسانى
 چلده، سارچا-تامز، سۇنبىلە-چلده آيلارى، چلده
 توقسانى، قاۋس، قاكىتار، آقبان-قس آيلارى، قس
 توقسانى.

كۈن اۇزارب،
 قار اەرب،
 سۇۋ سايلارغا تولادى-
 بۇل قاي كەزدە بولادى؟

كۈندەر اسب
 ءچوب پىسب
 اەل پىچەنن اورادى-
 بۇل قاي كەزدە بولادى؟

جاۋب جاڭبىر،
 جەر سابىر،
 ءچوب، جاپىراق سولادى-
 بۇل قاي كەزدە بولادى؟

سۇۋدا مۇز بار،
 جەردە قار،
 بوران بوراب سوغادى-
 بۇل قاي كەزدە بولادى؟

قازاقچا جل آندارى
 تچقان، سىبىر، بارس، قويان، اۇلۇ، جىلان، جلقى،
 قوي، مەچن، ءايت، دوگىز.

جل باسى بولۇدۇڭ تالاسى.

چاقى، تۇيە، سىير، قوي، ۋايت، تاۋق، قويان،
 اۇلۇ، بارس، مەچن، جىلان، دوڭز-بارى جل
 باسلىققا تالاسىدى. بىرەۋلەرى زورلىغىن آيتىب،
 جل باسى بولۇغا مەن لايىقىن دەگەن. بىرەۋلەرى -
 ادامغا پايدالىغىن آيتىب، جل باسى بولۇ ماغان
 لايىق دەگەن. تېچقاندا زورلىق جوق. ادامغا پايدالى
 ۋەمەس. سوندىقدان اول اويلاپ ۋەبىر آمال تابقان.
 اول ايتىدى: «بۇل تالاسدان ھەچ نارسە اونىدەيدى،
 جىلدى قاراب تۇرالق-دا، كەم بۇرن كورسە، سول
 جل باسى-بولسۇن» دەپ. تۇيە بويى بىيىك بولغان
 سوڭ، تېچقان ۋەسوزن قوستاغان. بارى جىلدى قاراب
 تۇرغان. تېچقان آقىرن جورغالاب تۇيەنىڭ اۋستىنە
 چىغادى. اوركەچىنە ۋەمىنىب اوتىروب، جىلدى بارىنەن
 بۇرن كورەدى-دە، جل باسى بولادى. تۇيە بويىنە
 سەنىب جىلدان قۇر قالدى.

قازاقچا باتالار

آسڭ، آسڭ، آسڭ!
 بەرەكە بەرسىن باسڭ!
 بودەنەدەي جورغالاب،
 قرغاۋلداي قورغالاب،
 قىدىر كەلسىن قاسڭ!
 سەنەن بايلىق اوتىبەسنى!

ۋە تاڭرى بەرگەن نەسىدەڭ
 تەبىكىلەسەڭ كەتپەسەن!
 جەلگىڭنىڭ اەكى چەتتە
 تاي چاپتوسا جەتپەسەن!
 كەچكە كەلب جامراسقان،
 چۇۋلدا سې ماڭراسقان،
 قوچاقاننىڭ آناسى
 ساۋلىق باسسەن ۋەۋىڭدى!
 باقايلىرى سرتىلداپ،
 مۇيزدەرى جىلتىلداپ،
 بۇزاۋلاردىڭ آناسى
 سىير باسسەن ۋەۋىڭدى!
 چۇۋدالارنى چاڭ باسقان،
 ارتقى اوركەچنى قوم باسقان،
 بوتاقاننىڭ آناسى
 انگەن باسسەن ۋەۋىڭدى!
 چىگىر - چىگىر كىسەسكەن،
 سۇيىستىك بەن ايسكەسكەن،
 قۇلنچاقدىڭ آناسى
 بىيە باسسەن ۋەۋىڭدى!

جۇمباقدار

I

آت باستى، آرقار مۇيزدى، ۋەبورى كەۋدەلى، بۇكەن
 ساندى، قۇس قاناتتى، قۇمىرسقا ۋەۋىڭدى، بوتاتىرسەكتى.

دۇنيىدە بار آيداغار؛ بىلەسنىمە؟
 جانى جوق قىملىداۋعا دەنەسندە.
 ارچىندە سۇيە كىدەرى باقچا-باقچا
 چارقىلدار جالغز كوزى توبەسندە.

III

مۇرتى بار، ابىيەگىندە ساقالى جوق،
 تونى بار، كىيەرىنە چاپانى جوق.
 فايداسى ءاۋى ارچىنەن تابىلغان سوڭ
 دالاغا كىرپ چىغار ساپارى جوق.

IV

ءبو نارسە قاناتى بار اۋچىباس بىيك؛
 سوندا دا جۇرمەيدى اەكەن جەرگە ءتەيب.
 آراسىن جەر مەن كوكدىڭ ءاورت آلسادا،
 كەتەيدى ھەچ ءبو جەرى اوتقا كۇيب.

V

جاپاندا ءبو آيداغار بۇغب جاتقان؛
 اوياتقان ءاوز جانىنا قازا تابقان؛
 نارسەگە نەچە تۇرلى ءاوزى داجال؛
 آياغى سونداي مقتى جەرگە باتقان.

VI

تاڭ قالارلىق ءبو ءايت بار؛
 ءاۋى باغادى، اۋرمەيدى؛
 آياغى جوق جۇرمەيدى؛

كۈمەيىن تەقساڭ سۈيلىمەيدى؛
 ۋە تىلن آدام بىلمەيدى؛
 رۇخساتسىز سول ايتدەن
 آدام اۋىگە كىرمەيدى.

VII

ۋەزى بار، قادامى جوق آياغىنىڭ؛
 تىمەيدى ۋە اۋچى جەرگە تايماغىنىڭ؛
 قولدارن خايۋانغا آرتا تاستاب؛
 سالادى اۋەزىنە بايماغىنىڭ.

جرچى سوزدەرى

I

آرغىماق جابى كورىنەر،
 آسا چاۋب بۇلانسى؛
 آيقن كول باتىپاق آتانار،
 آيدىنى قۇرب سۇۋالسا.
 بايتەرەك ساباۋ كورىنەر،
 چاپىراغى ۋە تۈسب قۇۋارسا.
 ۋەبىر آزغانا سۈيلىمەين،
 جاقسىلار سىزگە اۋناسا.

II

آرغىماق جايلاپ نە كەرەك؟
 آرتىنن جابى جەتكەن سولڭ؛
 آغايىن تۇۋغان نە كەرەك؟

آڭدېسب كۈنى اوتكەن سوڭ؛
 قىزل ۋەتىلم، سۈيلىب قال!
 قىزىغىدى جەر كورەر،
 آجال قۇۋب جەتكەن سوڭ؛
 آيت دەيتۇن آغا ۋە سىز قابدا؟
 آيتاتۇن اونى ۋەز قايدا؟
 ۋەز توبەنىڭ باسنا
 تىغا سالىب كەتكەن سوڭ.

III

جاقسىدان جامان تۇۋادى
 ۋەز آياق آسقا آلىغىسىز.
 جاماننان جاقسى تۇۋادى
 آدم آيتسا نانغىسىز.
 فاقردا-دا فاقر بار
 بايغا كوڭلن بەرگىسىز.
 بايلاردا-دا بايلار بار
 فاقرلارغا آلىغىسىز.
 چىنىڭ مەنەن آيت دەسەڭ،
 اوسىنداى سوزدەن سويلەين
 قۇلاغىڭنان قالغىسىز.
 جالب-جالب اەتكەن جاپالاق
 چوقى جەرگە قونبايدى.
 آدم دەگەن جىگىتدەڭ

داۋلەتى تايىسا باسىنان،
 آرۋاغى بولمايدى.
 آقىملىق بولسا جىرتىدا!
 جىرچىك نە دەپ تولغايدى؟

ء جون سۇراۋ.

كوب ارچىندە سويلەگەن
 جاس جىگىت ساغان قاراسام،
 قارا-ابلاچىن تۇيغىنىن.
 آسىلىڭغا كوز سالسام،
 قۇس آلاتۇن قرغىسىن.
 قىزل تىلگە كەلگەندە
 سار-ساداقدىڭ اوغىنداي
 كولدەنەندەپ زرغىسىن.
 كورمەگەننەن سۇرايمىن.
 رۇۋىڭدى بىلىرچى؟
 زامانڭ بىرگە قۇربىمىن.

تاقىباق سوزدەر

اۋلىكەن كەرسەڭ قالدىدا،
 آس قۇيلىدى تەگەچكە؛
 اۋلىكەن بىلەر قالدىدا،
 كوبەڭ كىزدى كەشكە؛

كەڭەسكەندە نەدەسدى؟
 ترناداي موينىن تەڭەسدى؛
 ۋېر-بەرىنە سەرت قىلدى
 اۋىگە كەدەي كەلگەندە،
 ۋېر آياق آس بەرمەسكە.
 بۇلبۇلدىن چەچەن ۋېر قۇس جوق؛
 بارماقداي-آق قاراسى؛
 ملتقدان تەز آجال جوق
 ترناقداي-آق جاراسى؛
 كوڭلۇڭ قالسا جاقنغا
 آلسىدىن آيتاين
 جەرمەن كوكدۇڭ آراسى.

اەكى تىزگىن جوق بولسا،
 آتدۇڭ موينىن بۇرا آلمايدى؛
 اۋزەنگى - باۋ جوق بولسا،
 اەرگە كىسى مېنە آلمايدى؛
 اەكى تارتىبا جوق بولسا،
 آت اۋستىندە اەر تۇرا آلمايدى؛
 قامچى قانات،
 قۇيسقان قۇۋات
 اەكى قانجىغا تون ساقىدايى؛
 تون جان ساقىدايى.

مولدا مەن سىمىردىڭ آيتىسقانى .

مولدا .

سابانغا كەلە بەردىڭ قاسقاسىمىر ؛
 دالادا جايىلىب ءجۇر باسقاسىمىر .
 جونىڭدى تۇرغان جەردە تىلەين-بە ؟
 باسىنب اۇرماغانىن بولدىڭ ءاۋىر .

سىمىر .

سابانغا كەلب تۇرمىن قاسقا سىمىر ؛
 جايىلىب جۇرگەنى راس باسقا سىمىر ؛
 نەسىنە ايتارچى بوب قورب تۇرسىن ؟
 ساباننىڭ تارىسى جوق جالغز ءتۇير .

مولدا .

قاراچى مۇنىڭ سوڭب تۇرغانىنا ؛
 ءاوزىنىڭ كوز سالمايدى قىلغانىنا .
 سابانغا جالغز قۇچاق تىلمرگەنچە ،
 بارساچى اەگنچنىڭ قرمانىنا !

سىمىر .

جاي سويلەب قاراين مەن آۋانىڭا
 تالاس جوق دۇرس ايتساڭ جاۋابىڭا ؛

بەرگەندى ساۋاب- آق دەب قاقساۋچى اەدك
بۇل جەردە نەبۇب قالدى ساۋابىڭغا؟

مولدا .

قاراچى خايۋاننىڭ آنگىمەسىن!
بۇل سوزدى قسقارتالىق اوتەر بەسىن .
ءاوزم دە مەرگەنبايدان آلدەم سۇراب
بەرەين ساۋاب ءاۋچەن اونىڭ نەسىن؟

سىيىر .

آلسدان آڭ آتقاننىڭ ەبارى مەرگەن؛
آتادى مەرگەن آڭدى كوزى كورگەن؛
بەرۋگە بولمايتۇن بۇل نارسە بولسا،
قالايچا اول مەرگەنباي ساغان بەرگەن؟

مولدا .

بەرەين مەن دە ساغان سارقت دەسەڭ؛
آز- آزداب تاماغ-ڭدى تارتىب جەسەڭ؛
ءاۋچ قاداق جارتى چيرەك جە ساباننان
بەرەرسىن آخرەتدە آرتق جەسەڭ .

سىيىر

كوب اەكەن كورگەنمەن كورمەگەنم
قىيىنغا قانداي تاۋب سەر مەگەنىڭ

دەمەسەڭ بەردەم دەگەن قۇر آتاغى
 اوناندا جاقسى اەمەس-بە بەرمەگەنڭ؟

اۋساق آنگىمەلەر .

آرسز ەيت .

كۈن اسسى اەدى ، آت جۇك تارتىپ كەلە جاتىدى .
 آربازڭ كۈلەڭكەسىندە ەيت كەلە جاتىر اەدى . ەتىلن
 سالماقتا ، اەنتىگىب ، سولقتا ، آيتادى : « جۇك تەم آۋر ،
 جول آلس ، ەتىلم چىقىدى ەبىر قارس . »
 (اوزگەنڭ ەاسن اوزىنە جورۇ)

اوتىر كىچى تىچقان .

تىچقان اەت اۋىگە كىردى . جەۋگە اەچ نارسە تابا
 آلمادى . چاڭراقدا ەابىلۋلى جال ، جايا ، قازى ، قارتالار
 تۇر اەدى . اولاردى جەۋگە چاڭراققا چىمغا آلمادى .
 ەسۋىتتە تۇرغاندا باسقا ەبىر تىچقان كەلەدى ؛ نە تابىڭ
 دەپ سۇراغاندا باستابىقى تىچقان آيتىدى : « اەتدەڭ
 ەبارى ەآرى جاسق ، ەآرى ساسق ؛ اونى كەم جەسەن ؟ »
 (قولى جەتەگەن قورلاۋچىل)

آتا مەن آنا.

بىرەۋدەك اۆلكەن اۆلى قاتتى ناۋقاستا نېدى. آتا-
 آناسى ءاولب قالاما دەب ۋايمىدايدى. آكەسى اۆلكەن
 اۆلن اوتە جاقسى كورەدى اەكەن. «اۆلكەنى
 اولگەنچە كچكەنسى اولسەيچى: اونىڭ قايغىسى
 جەڭلرەك بولار اەدى دەيدى. سوندا آناسى آيتىدى:
 «بارى ەبر: قاي بارماقدى چابسادا جانغا بىردەي باتادى».
 (اناغا بالانىڭ الالمى جوق).

جرتق چەلك جەڭلرەك.

ەبر قاتن قۇدقدان سۇۋ آلب كەلە جاتىدى. چەلەگى
 جرتق اەكەن. سۇۋ آغب تاۋسلغان ساين كوتەرۋگە
 جەڭل بولدى. اوغان قاتن قۇۋاندى. ءاۋىنە كەلب
 قاراسا، چەلەك دە ەبر قاسىقتاي سۇۋ قاليدى.
 (اەڭبەك آزدان - اونبەك آز).

اۋىقىچل.

ەبر قازاق توغايغا ءچوب چابا كەلب اۋىقتاب
 قاليدى. باق دۇنيەنى آراب ءجۇرب قازاقدىڭ قاسىنا
 كەلسە، اول تىرايب اۋىقتاب جاتى. سوندا باق تۇرب

آيتىدى: «مىنى اوڭبايتۇنىڭ ۋاسى! كۈن آچقدا چوبىن
 اورب، جىيب آلۇغا باسقارلار آسغىب جاتىر؛ بۇل مىناۋ
 اۇيقتاب جاتقانى! سۇيتەدى دە خۇداي قۇرامايدى، باقى
 قارامايدى دەپ، خۇداي مەن ماعان كىناقويايدى» دەيدى
 (دەسە خۇداي قۇراسىن - اەشەك اەتەب سۇراسىن)

قازاقدار مەن قاسقىر

ۋەبىر قاسقىر ۋەتۇن بولسا قوراغا چاۋب، مازا بەرمەيدى.
 تالاي قوزى، تالاي اۇلاقداردى آلەب كەتەب، جەب
 ۋەجۇربىدى. قازاقدار تالاي قۇۋساد اسوقترمايدى
 اەكەن. ۋەبىر كۇنى قاقپانغا ۋەتۇسب قاليدى. قولغا تۇسكەن
 سوڭ قازاقدار اۇرا باستايدى. سوندا قاسقىر آيتىدى:
 «نەگە اۇراسىندار؟ مەنىڭ جازىغىم سورلىغىم-با؟» دەپ.
 سوندا قازاقدار آيتىدى: «جوق، قاسقىرم، سەنىڭ
 جازىغىڭ سورلىغىڭ اەمەس اۇرلىغىڭ».
 (اۇرلىق ۋەتۇبى قورلىق)

قارغا مەن قۇمىرچا

قارغا چول دەپ سۇۋاز دەيدى. دالادا سۇۋى مەن
 قۇمىرچاتۇراەكەن. سۇۋى اولقى اەكەن. قارغانىڭ موينى
 جەتەيدى. قارغا قۇمىرچاغا تاسداردى تەرب ۋەاۋستى-
 اۋستىنە سالا بەرىدى. تاس كو تەرب، سۇۋى بەتمەنە چىغىدى.

قارغا ارچب سۇۋسىنن قاندرىدى.
(ءار ءاسىڭ ءادىسن ءبىلۋ كەرەك)

تالاس

سار- تچقان مەن كور- تچقان جانجالدا سبىدى. اەكەۋى
ءبىر تومپەنڭ باسنا چىغىب، تالاسب جاتادى. بۇلاردى
قارچىغا كورەدى. جوغارىدا قالقتاب قازاب تۇرادى.
تالاس قىزىب، اەسەرى چققان كەزدە، قارچىغا كەلب
اەكەۋن دە باس- سالادى.

(جاقن تالاسسا، جاتقا جەم بولادى)

اەكى بالقچى

اەگى بالقچى بالق سۇزگەن اەكەن. سۇيرەب چىغارۋاغا
تايانغاندا سۇزەكى آۋرلاي باستايدى. ءبىر بالقچى:
تۇرب: «سۇزەكى جامان» دەيدى. اەكەنچى بالقچى:
«سۇزەكى جاقسى، سەن ءاوزڭ بوس تارتاسن» دەيدى.
ءسۇيتىب اەكەۋى كەرسكە تۇسەدى. اولار كەرسىب
تۇرغاندا، سۇزەكىدەگى بالقدار كەتب قالادى.
(كەرسكەنڭ كەسىرى كەلەسىنى كەتسەر)

آقلىدى سوقر.

ءبر سوقر تۇندە ءاۋيىنە كەلە جاتتى: قولندا
 اۋستاغان جارىغى (فانارى) بار اەدى. بىرەۋ قاسنان
 ءاوتب بارا جاتب: «ءمنى آخماق!» ءاوزى سوقر،
 قولندا جارق. سوقرغا جارقداڭ خاجەتى نە؟» دەيدى
 سوقر آخماق اەمەس اەدى؛ جارق آلغانى، قاراڭغىدا
 بىرەۋ ءاوزن قاغب كەتبەس ءاۋچن اەدى.
 (اوزگەگە جارق قل اوزىگە قاقتىقباس)

كور- تچقان مەن كرپى.

كور- تچقاننىڭ انىنە كرپى كەلب آز كۇنگە قونس
 سۇرابدى. كور- تچقان قونس بەرىدى. تچقاننىڭ
 بالالارىنا كرپىنىڭ قلىقانى قادالب ءآبدان بالە بولادى.
 ءبر كونى تچقان كرپىگە آيتادى؛ ءبر آز تۇردىڭ-غوي
 اەندى ءانىمزدى بوساتساڭ اەكەن: قلىغان قادالب،
 بالالارىمزدىڭ مازاسى كەتب بويدى» دەب. سوندا
 كرپىنىڭ آيتقانى: «بۇل اورن ماغان جايلى، باسقا

اورنىڭ كەرەكى جوق. ساغان جايىز بولسا، جايلى
 اورن ازده!»

(قوناق مۇقتى بولسا، قوجاسىن بىلەر)

جىبەك قۇرتى مەن اورمە كىچى

جىبەك قۇرتى جىبەگىن ۋايرىدى. اورمەكى اورمەگىن
 ۋايرىدى. اورمە كىچى جىبەك قۇرتىغا جۇمىدى سىلەر
 استەيسىن دەپ كۈلدى: «بەرى قارا! مەن قازچا ۋايرىدىم؟
 مەنىڭ اورمەگىم سەنىڭ اورمەگىگەن نەچە مەرتەبە
 اۇزىن» دەيدى. جىبەك قۇرتى آيتىدى: «اورمەگىڭ راس
 اۇزىن؛ اوغان تالاسبايمىن، بىر-آق اورمەگىڭدى تەككەدە
 آلمىدى، جىبەگىمە آلتىن تۈلەيدى-غوي» دەيدى.
 (جاسقۇڭ كۈبىنەن آسلىڭ آزى آرتق)

ساۋسقان مەن قۇزغىن.

آلا ساۋسقان بۇتاقدان بۇتاققا قونىپ چىققىتى
 بەرىدى. قاسنىداغى قۇزغىن اۇندەمەي جاي اوتىرىدى.
 سوندا ساۋسقان قۇزغىغا آيتىدى: «سەن نەگە اۇندەمەي
 اوتىرسىن؟ آلدە مەنىڭ سوزدەرىمە نانباي اوتىرسىن-با؟»

دەب، قۇزغىن آيتىدى اوغان: «ايىە سوزىڭگە اونچانانا
 آلماي اوترىمن. كوپ سويلەيتۇندەردىڭ چىن ءسوزى از
 بولۇچى اەدى» دەب.

باقسى .

ءبر قازاقدىڭ آقچاسى اۇرلاندى. كىم آلمان بىلە
 آلماي باقسىنى چاقىرىدى. باقسى اۋل ادامنىڭ ءبىرن
 قالدىرماي جيغىزىدى. اەتكىدەرن چەچكىزىب، جالاڭ
 آياق قويىب، آيتىدى: «مەن جىنىمدى چاقىرامن؛ اول
 جىلان بولب كەلب آقچانى آلمان اۋرىنىڭ آياغىن چاغادى»
 دەب، سونان سوڭ قوبىزىن. آلب، سارناب - سارناب
 اوتىرىب «آل چاقدى!» دەگەن اەكەن، اۋرى سەكىرىب
 كەلب ءتۇسىدى.

(سەزكىتى سەكىرە)

آتا ناسىجاتى .

آكەسى بالالارىنا تاتۇ تۇرغىدار دەب تالاي
 آيتىدى. بالالارى ءتىلن آلماي، آرازداسا بەرىدى.
 ءبر كۈنى ءبر بايلام ساباۋدى آلب كەلب، بالالارىنا
 بەرىب، سىندىرغىدار دەيدى، بالالارى بىرىنەن سوڭ

ھېرى آلب سىندىراين دەگەن اھكەن، ساباۋلار سىنبايدى،
 آكەسى ساباۋلاردى آلب چەچەدى دە، ھېر بولەب
 سىندىرگدار دەيدى، بالالارى اوپ - اوڭاي سىندىرادى.
 سوندا آكەسى آيتىدى: «آراز داسب آرالارڭ آچلسا،
 سەندەردە اوسى ساباۋلار سىنقىلدى بولاسىندار. اۋىم
 بولگىدار، جاۋ جەڭمىۋى قىين بولار»،
 (تەرىلكىڭ كۈچى بولكەدە)

بالقچى مەن بالق.

ھېر بالقچى بالق اۋستاب آلغان اھكەن. بالق، سۇ -
 ۋغا قويا بەر دەب، جالىنىدى: «مەن حازر كچكەنەمەن.
 مەنى آلغان مەن ساغان تۇسەر فايدا آز. جەسەڭ آۋزىڭ
 جارمايدى؛ ساتساڭ پۇلغا جارمايسن. قويا بەرسەڭ
 مەن اوسەمەن. اۋلكەن بالق بولامەن، سوندا اۋستا -
 ساڭ، جەسەڭ توياسن، ساتساڭ پولغا مولىغاسن.»
 دەيدى. بالقچى سوندا: «جوق بالىغىم! اول اھسەب بەن
 مەن سەنى جىبەرە آلمايەن. كوب فايدادان دامە اھتەب،
 آز فايدادان آيمىرلىۋ اقلدىڭ اھسەس» دەيدى.

سەرکە مەن تۇلكى.

سەرکە چولدەب سۇۋ اچكىسى كەلبىدى. سۇۋ
 جاغلاب ءجۇرب، سۇۋات تاۋبىدى. سۇۋات تىك، جارلاۋ
 اەكەن. سەرکە تومەن ءتۇسب، سۇۋدى ءارچب ءابدان
 قانب، قارنى چىغب، قامپىيادى. قايتاين دەسە، ءارچى تم
 تولب كەتكەن. اورگە چىغا آلمايدى. چىغا آلماي، ما-
 گراب تۇرغان داۋىسن اەستب، قاسىنا تۇلكى كەلەدى.
 «سەن آخماققا سول كەرەك؛ ساقالڭ اۋزن، آقىلڭ
 چولاق. چولاق آقىل اويغا اولاق: ءتۇسۋدى بىلگەنسن،
 ءارچۋدى بىلگەنسن، چىغارڭدى اويلا ماغانسن» دەيدى.

قويان زارى.

اەكى قويان كەزدەسب، مۇگداسىبىدى: «بۇدەن
 سورلى دۇنيەدە جان بارما؟ ادام-دا آلڭ-دا، ايت-دە،
 قۇس-دا ءبارى-دە بىزگە موقتى، بارىنەن-دە قورقامز.
 تىيىنچا آغاچقا چىغا آلمايمز؛ تىچقانچا ءان قازا آلمايمز.
 ءتسىمىز اوت-كرو، تىستەۋگە باتا آلمايمز. كويىنە جەم
 بولاتىمىز اوسى قورقاقتىمىز؛ مۇنان بۇلاي اوسى
 قورقاقتىدى قويالقچى، دەسبىدى.

سولاي دەپ تۇرغاندا، قامس سىلەر اەتە قالادى:
 قورقۇدى قويامز دەپ تۇرغان باترلار، تىراغايلاپ
 اە كەۋى اەكى جاققا قاچا جونەلەدى.
 (قورققاقتا تابان جوق، تابانسىزدان جامان جوق.)

آرسقان تەرىسنى كىگەن اەسەك.

ئەبىر اەسەك باسقۇلاردى قورقتىباق ءاۋچىن آرىستان
 تەرىسنى كىيىدى. آدامدار - دا، مالدار - دا، اڭدار - دا
 ءبارى - دە آنادايدان قاراسىن كورسە، زارەسى اۋچىب،
 بەت - بەتىنە قاچىب، مازالارى كەتب ءچۈرىدى. ئەبىر
 كۈنى جەل ءاۋرىب، اەسەك اۋستىنەن تەرى ءتۈسب
 قالادى. اەسەك اەكەننى جۇرت اەندى كورمەسنى - بە؟
 اىزاسى ءاوتىب، مازاسى كەتب، جۇرگەن، جۇرت جىيىلىب
 كەلب، اەسەككى اۋرىب، سىباغاسىن بەرەدى. اەسەككى
 اۋرىب اولتىرەتۇن بولغان سوڭ بىرەۋ ايتىدى:
 «قويڭدار! اۋرىب ناغىلاسىزدار آھماقنى: اەستى
 بولسا، اول اەسەك بولار - ما اەدى.»

تورغاي مەن قارلىغاچ.

تورغاي جىلاننىڭ جۇمىرتقاسىن تاۋىب ئالب، اۋياسىنا
 سالب، باسب ءجۇرىدى. بۇلاي استەب جۇرگەنن
 قارلىغاچ كورب، تورغايغا آيتىدى: «مۇنىڭ نە بېچاراۋ!
 آقىلىڭ آلماسقان - با؟ مۇنان نە قاير، نە جاقسىلىق
 كۇتب، آۋرەلەنبءجۇرسىن؟ اوسكەن سوڭ جاماندىغى
 اەڭ آۋەلى اوزىڭگە تىيەدى. آيتىدى دەمە! باسىڭا
 تىگەندە بىلەرسىن». تورغاي قارلىغاچ ءسوزن
 تىگداماي، جىلان جۇمىرتقاسىن باسا بەرىدى. كۇنى
 تولغان سوڭ جۇمىرتقادان جىلان بالاسى چىغىدى.
 ءاوسىب، اۋلىكەيب جىلان بولب ئالب، آۋەل باستاب
 تورغايىڭ ءاوزن چاغب، اولتىرىدى.
 سوندا قارلىغاچ كورب آيتىدى: «آيتقانم كەلمەي
 قالماس، كەر باققان ءتىلىمدى آلماس».

جىلاننىڭ باسى مەن قۇيرىغى.

جىلاننىڭ باسى مەن قۇيرىغى تالاسىدى: آدا
 ءجۇرۇ قايسىمىزغا ءتىيس دەب. باسى آيتىدى: «سەن
 قالاي آدا جۇرەسىن؟ كوزىڭ جوق كورۇڭگە، قۇلاڭىڭ

جوق اەستۈگە. ساغان اەرسەك ۋە بىز نە او ئامز؟» دەپ.
 قۇيرىغى آيتىدى: «كوزم جوق، قۇلاغم جوق بولسا
 مەن كۈچ مەندە - غوي، آغاچقا اورالب جاتىب آل
 سەن قايدا باراسن؟ اورنىڭنان - دا جىلجى آلماي
 دەپ. مەننى بولسا كىدا، مەن ساغان اەرە آلمايمەن
 باس آيتىدى. مەن - دە ساغان اەرمەيمەن دەپ، قۇيۇر
 آيتىدى. اەكەۋى آيرىلب بەت بەتىنە كەتتى. قۇيۇر
 كۈبكە بارماي - آق ۋە جارقىقا ۋە تۇسب، چىغا آلماي
 سوندا قالب، ساسب، ۋە چىرب، جوغالدى.

(مىغا كۈنگەن دەنە آزباس، مىلغا اەرگەن اەل آزباس)

اەنچى اۋلەسۋ.

بىرەۋدەك اەكى بالاسى بار اەكەن، آكەسى اولە -
 رىندە بالالارنى آيتىدى: «مەن اولەمن؛ مەنەن قالغان
 مال مۈلكى قاق ۋە بولب، آلگىدار» دەپ. آكەسى او -
 لىگەن سوڭ بالالارى قالغان مىراسىدى، ۋە بولب آلماقچى

بولادى. ۋېر-اق داۋىسىز، تالاسسىز اولەسە آلمىدى.
 اەكەۋى داۋلاسب قوڭسىلارنا جۇگىنەدى. قوڭسىلا-
 رى آيتادى: «آكەلەرڭ اوسىيەتى نە اەدى؟» - «آكەم-
 مال مۇلكىدى قاق ۋېولب آل دەب اەدى» دەيدى. «اولاي
 بولسا ۋآر كىمىدى قاق ۋېولب جرتارغا كەرەك؟
 ۋآر اىسىدى قاق ۋېولب سىندىرارغا كەرەك؟ ۋآر ما-
 لى سويىب، قاق ۋېولب آلا رغا كەرەك» دەب قوڭسىلا-
 رى آقل بەردى. سولاردىڭ سوزىنە اەرب، آيتقانچا
 استەب اەكەۋى مالسىز مۇلكسىز قاليدى.

(كسى آقىلن تالغاب آل، جاغمىدىسن تاڭداپ آل.)

قاسقىر مەن كەمپىرە

قاسقىر تاماق از دەب ۋجۇرب، ۋېر آۋلدىڭ چەتتە
 كەلبىدى. چەتدەگى ۋېر ۋاۋىدىڭ قاسىنا كەلب تىڭ
 تىڭداسا، بالا جىلاب جاتر؛ اول بالانى كەمپىر جۇباتىب
 اوتر. كەمپىر آيتادى: «قوي جىلاغانىڭدى، قوي!»

قويما ساڭ سەنى قاسقراغا تاستايمن: قاسقرا جەب
 قويسن» دەيدى. مۇنى ھەتتە قاسقرا دامەلى بواب،
 بالانى تاستايدى دەپ كۈتۈپ تۇرادى. ەتۇن اورتاسى
 بولغاندا، بالا تاغى جىلايدى. كەمپىر بالانى جۇباتۇ
 ەۋچن «قوي، بوپەم، قوي، جىلاما! قاسقرا سەنى
 بەرمەيمەن. قاسقرا كەلسە ۇرب، اولتەرەمەن» دەيدى.
 بۇل ەسوزدى ەستىگەن سوڭ: «قوي مەنا كەمپىردەن
 ماغان جاقسىلىق تېمەس؛ آيتۇى-دا آينىۋى-دا
 جىلام ەكەن» دەپ، قاسقرا ە جۇرب كەتپىدى.
 (دامە ەتپەسەن دامە ەتۇ تارققاننڭ سالدارى.
 جاۋدان كۈتۇ جاقسىلىق زارققاننڭ سالدارى)

اۋلەسكە اۋسئالق،

ەكى سارت ەبر قازاق قۇس آتۇغا چىغىدى.
 اۋچەۋى ە آر ەتۇرلى قۇس آتب آلب، اۋلەسبە كچى
 بولپىدى. قازاق اۋلەستىرۇ جولىدى سارتدارغا بەرگەن

۱۰ كەن، قۇسدار ۱۰ آرتۇرلى بولغان سوڭ ۱۰ سونن تاۋب
 سارتدار اۋلەستىرە آلمابدى، اولاي دا، بۇلاي دا آينا-
 لىدىر، بولە آلماي، اۋلەستىرۋ جولن قازاققا بەرىدى.
 قازاق: «بىسىملىدا بەزگەلدەك!» دەپ، بەزگەلدە كدى آلب
 جانىنا قويىدى. «بۇلاي جاتىن دۇۋاداق» دەپ، اونى - دا
 آلب جانىنا قويىدى. سىباغاما قوڭر قاز» دەپ، قازدى
 ۱۰ اوز آلىنا قويىدى. اۋلەسىمە ۱۰ اۋچ، اۋيرەك « دەپ،
 اونى - دا ۱۰ اوز آلىنا قويىدى. «اەكى سارتقا ۱۰ بىرتارتار»
 دەپ، ۱۰ بىر اۋيرەك كدى اەكى سارتدڭ آلىنا سالىدى.
 «آق - قۇۋدى باقر - اەكەڭ آرتار» دەپ، آق قۇۋدى
 ايدىغىنا سالىب آلبىدى.

سوندا سارتدار: «آتاب، آتاب آلىدى؛ باتچاغلاردڭ
 اۋلەسى ادا ل اەكەن» دەپىدى.

بالالاق كۇي.

جاز بولسا، آيران قۇيب آلب چەلەك،
 سوڭىنان قوزدەنڭ اەرسەك كەرەك.

دالادا قۇدا ءتۇسب كۇيەۋ بولب،
 توي قىلىپ تەڭ قۇربىغا بەرسەك كىرەك.
 نوقتالاب ەبىر قوزىنى ەمىنىب آلب،
 قۇۋالاب اوزگەلەرن اۋىگە بارب؛
 قايغىرب قاباق جاۋب؛ زىدەنەمز.
 رەتتى مالچىداي - اق ماسلىدانىب.
 سۇيەدى سوندا چەچە بەتدەن كەلب؛
 آ كە آيتار: «چىراغم» دەب، چەتدەن كەلب؛
 «قاراغم قۇزى باغىب كەلدى - غوي» دەب
 قايماق بەن چەچە سىلار قاتق بەرب.

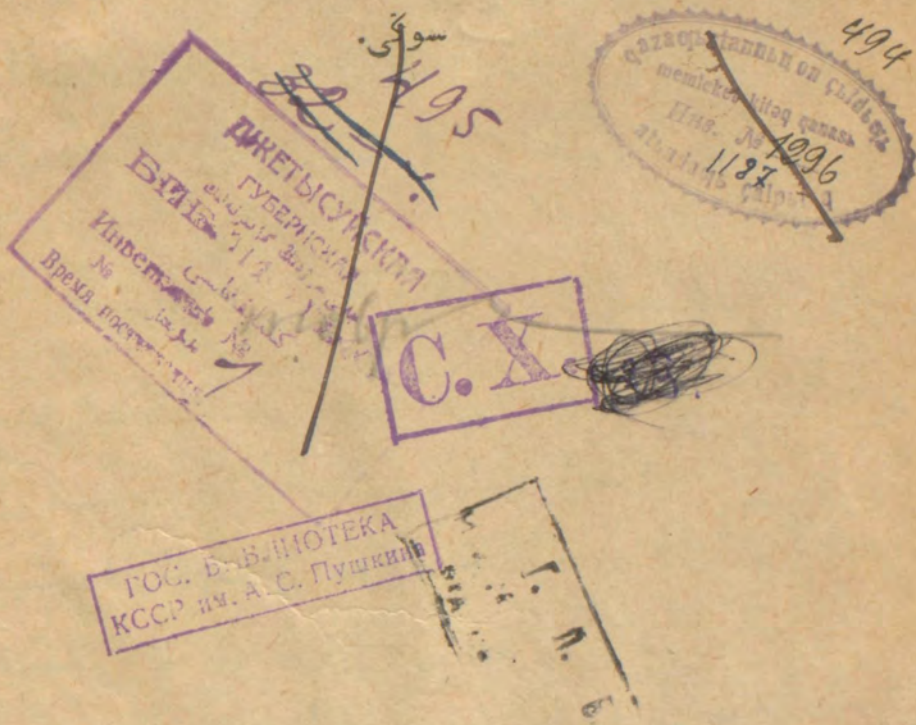
آلتىدا ەبىملىدا دەب مىنگزدى آتقا،
 توي استەب، اەتن آسب، قىلىپ بوتقا؛
 قالىپىتب قاراچىداي قۇۋانچ قىب،
 جەتسەنى آتا آناناڭ ەبىر مۇراتقا.
 اەل كۈچسە، چەچە بايغۇس ەجۇر جەتەلب،
 جۇرمەيدى، بۇتا بولسا، ەچ توتەلب،
 جەڭ جالبى، اەتك قىسقى، توقم جرتقى،
 تۇسەمز آتدان - آرەڭ سوندا اەركەلب،

بولغان سوڭ تاقىم به كىب جىلقى آيداسىق،
قۇلنىدى اۇلسكەندەر مەن ءبو بايلاسىق.
جەلىسەن چىغا قاچقان قۇلن بولسا،
ءايت قوسىب، اۇران سالىب آيغايلاسىق،

قازاققا باسقا تىلدەن قاتىسقان سوزدەر ءاۋچىن آلنىباغان
دىبىس تاڭبالارى:

ث، ذ، ص، ض، ط، ظ،

باشئو چالاسى

دۇرىسى	حائەسى	جول ساناۋى	جولى	بويى	بەتى
آ	ا	جوعارىدان	1 نچى	3 نچى	2 نچى
آ	ا	»	- 1	- 1	- 4
آ	ا	تومەننەن	- 4	—	- 5
و	ۋ	»	- 5	—	- 13
آ	ا	جوعارىدان	- 2	- 2	- 14
و	ۋ	»	- 4	- 2	- 20
ء)	دايەكچى جاندىنا جۇلدز	—	—	—	- 22
	قويىلماغان				
	ي	جوعارىدان	- 7	—	- 30
قىياق	قىياق	»	- 3	—	- 3
مىنئا	مىنئا	»	- 7	—	- 7
جىيرما	جىيرما	تومەننەن	- 2	—	- 5
جىيرگەنتەدى	جىيرگەنتەدى	جوعارىدان	- 4	—	- 4
آدام	اھم	»	- 5	—	- 42
ز اھاردىڭ	ز اھاردىڭ	تومەننەن	- 2	—	- 42
پىسب	پىسب	جوعارىدان	- 6	—	- 4۲
دوگىز	دوگىز	تومەننەن	- 1	—	- 46
مۇيزدى	مۇيزدى	»	- 2	—	- 48
تەگەچكە	تەگەچكە	»	- 3	—	- 52
كولەككەسندە	كولەنكەسنەرە	جوعارىدان	- 6	—	- 56
آگەسى	آگەسى	»	- 3	—	- 57
قاسقتاي	قاسقتان	تومەننەن	- 6	—	- 57
دۇنيەنى	دۇنيانى	»	- 2	—	- 57
كۈلبىدى	كۈلبىدى	جوعارىدان	- 7	—	- 61
قوزغن	قوزغن	تومەننەن	- 3	—	- 61